

**DESPRE BĂTĂLIA DE LA BAIJA (1467) ȘI RANA REGELUI MATIA
CORVIN.
CONTROVERSE ÎN CRONICILE VREMII ȘI O INTERVENȚIE
CHIRURGICALĂ PUȚIN CUNOSCUTĂ**

Gheorghe Bichicean*

DOI: 10.2478/amsh-2022-0018

Abstract

***Aspects Concerning the Battle of Baia (1467) and the Wound of King
Matthias Corvin.***

***On the Controversy in the Chronicles of the Times and on a Less
Known Surgical Intervention***

The wounding of the Hungarian king Matthias Corvinus in the battle of Baia with Stephen the Great, in 1467, is known and true. The issues that need to be clarified and that we proposed in this study, concern the weapon(s) that caused the king's wound during the Battle of Baia; if there were arrows, how many arrows struck the king's body; what parts of the body were pierced by the arrow(s); how did Matia Corvin's wound heal: naturally or through the intervention of a surgeon? All this has given rise to some controversies, which we would like to analyze from the most important known sources.

Keywords: *Baia; Matia Corvin; Ștefan cel Mare; Hans von Döckenburg; Bonfinis*

Campania regelui maghiar Matia Corvin (1458-1490) din anul 1467 împotriva lui Ștefan cel Mare (1457-1504), domnul Moldovei, s-a încheiat cu una dintre cele mai cunoscute bătălii și înfrângerea regelui. După câteva succese ușoare, oastea lui Matia Corvin, aflată în Moldova pentru a-l aduce la ascultare pe voievod, nu a putut rezista atacului de noapte din 14 spre 15 decembrie 1467, fiind nevoit să se retragă în Transilvania¹.

* Associated Professor, PhD, "Nicolae Bălcescu" Land Forces Academy, Sibiu, Romania, gheorghe.bichicean@roger-univ.ro

¹ A se vedea: *Istoria Românilor*, vol. IV. „De la universalitatea creștină către Europa patriilor”, Academia Română, București, Editura Enciclopedică, 2001, pp. 368-370. În același sens: *Istoria militară a poporului român*, vol. II, București, Editura militară, 1986, pp. 297-304; Nicolae Iorga, *Istoria armatei românești*, București, Editura militară, 1970, pp. 65-68; Șerban Papacostea, *Ștefan cel Mare: domn al Moldovei 1457-1504*, București, Editura Enciclopedică, 1990, pp. 37-39. Pentru această perioadă, a se vedea și: János Thuróczy, *Chronica Hungarorum: Commentarii. [pt.] 1. Ab initis*

Că regele însuși a fost rănit, este cu siguranță cunoscut și adevărat. Problemele care se cer a fi clarificate și pe care ni le-am propus în acest studiu, sunt: arma/armele care i-au provocat regelui rana în timpul bătăliei de la Baia; dacă au fost săgeți, câte au lovit corpul regelui; ce părți ale corpului au fost străpunse de săgeată/săgeți; cum s-a vindecat rana lui Matia Corvin, în mod natural sau prin intervenția unui chirurg? Toate acestea au dat naștere unor controverse, pe care am dori să le analizăm din cele mai importante surse.

Cu privire la armele care au provocat rana regelui în bătălia de la Baia și partea corpului care a fost afectată, cronicile vremii dau informații diferite. Cronicarul regal Antonius de Bonfinis scrie că a fost o noapte în care lupta s-a dus mai degrabă pentru viață, decât pentru glorie („*Ezen az éjszakán inkább az életért, mint a dicsőségért folyt a harc*”). Atunci a fost rănit regele Matia Corvin, o rană despre care Bonfinis spune că a fost provocată de o singură săgeată, care a pătruns aproape de *șira spinării*²:

„Sőt ezen az éjszakán hátgerincéhez közel egy geta nyíl eltalálta magát a királyt is”.

„*Mai mult, în această noapte o săgeată getă l-a lovit pe regele însuși, aproape de șira spinării*”.

În *Letopisețul Țării Moldovei*, cronicarul Grigore Ureche redă în același fel scena rănirii regelui, și scrie că a fost rănit tot de o singură săgeată:

„*Mai apoi, socotind ca să nu rămâie vreun unghiu nepipăit de dânsul, au lăsat drumul Sucévii, unde-l aștepta Ștefan vodă, și la Bae ș-au întorsu calea și au sosit la Bae, luni, dichemvrie 14 zile și acolo, cum nu vrea avea nici o grijă de nici o parte, lăsându-ș oastea fără de nici o grijă, nici pază, ci la băuturi și la prăzi. Unde avându Ștefan vodă știre și prinzându limbă, marți noaptea, dichemvrie 15, au aprinsu târgul asupra lor, cându ei era fără de nici o grijă. Și fiindu și bēți și negățiți de război, i-au lovit Ștefan vodă cu oaste tocmită în răvărsatul zorilor, de multă moarte și pierire au făcut într-înșii. Că ei nefiind tocmiți de război, nimica de arme nu s-au apucatu, ci de fugă, nici urma să ia carii scăpa, că fiind noaptea, de nu știia încăt vor mēge, în toate părțile rătăciia, de-i vâna țaranii în zăvoaie, prin munți, unde vreo 12.000 pieriți s-au aflatu. Mai apoi și însuși craiul, rănit de săgeată*

usque ad annum 1301. [pt.] 2. Ab anno 1301 usque ad annum 1487, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1985.

² Antonius De Bonfinis, *De Rege Mathia Rerum Ungaricarum Decades a Libro IX. Decadis III. Usque Ad Librum VIII. Decadis IV.* Monumenta Hungarica II. Bonfini, Mátyás Király. Tíz Könyv A Magyar Történet-Ből, Latinból fordította Geréb László. A fordítás munkáját tanácsaival segítette Kardos Tibor, A fordítást ellenőrizte Mezey László, Átnézte Juhász László, Magyar Helikon 1959, III. (IV. decas I. könyv).

*foarte rău, de-abia au hălăduitu pre poteci, de au ieșitu la Ardeal*³.

Cronicarul moldovean confirmă el că regele a fost rănit de o singură săgeată „foarte rău” și că a reușit să scape pe poteci ascunse, trecând în Transilvania. Grigore Ureche nu face însă nicio referire cu privire la partea corpului în care a fost provocată rana.

Jan Długosz, cunoscutul cronicar polonez, descriind bătălia de la Baia scrie că regele Matia Corvin a avut „*trei răni, dar nu mortale*”, și că datorită acestora nu se mai putea deplasa singur, fiind dus de la locul bătăliei într-o lectică:

„1467. (...) Cum autem *Matthias Pannonicus* Rex, in oppidum *Banya* deuenisset, & vallis, fossatis, atque quadrigis, oppidum (irruptionem enim hostilem verebatur) communisset. *Stephanus* Voieuoda, qui se & (coloana 417) exercitum suum, inter duos fluvios *Moldauam* & *Samusch*, locauerat, tempus oportunum ratus, quo cum paucis contra multos, congregi posset, equis & sarcinis, apud statiuam relictis, pedester & expeditus in *Banya* aduenit. Et paemissis, qui oppidum in aliquot locis incenderent, flamma erumpente, in *Pannonios* prima vespera, quindecima die mensis Decembris irruit, & certamen vario Marte, vsque in diluculum extraxit. Pluribus autem ex *Hungaris* cadentibus pluribus flamma deuoratis, Rex ipse Mathias, ne viqus in potestatem *Valachicam* veniret, tribus vulneribus, non tamen lethalibus, faucius, in lectica, ex loco certaminis elatus est. (coloana 418)”⁴.

³ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, Editura Științifică, 1967, p. 87. A se vedea și: Idem, *Letopisețul Țării Moldovei*, București-Chișinău, Editura Litera Internațional, pp. 38-39: „R[zboiul ce au f[cut +tefan vod[cu Mateia= crai ungurescu la Baia. (...) „Mai apoi, socotind ca s[nu r[m`ie vreun unghiu nepip[it de d`nsul, au l[sat drumul Sucévi, unde-l a=tepta +tefan vod[, =i la Bae =-au]ntorsu calea =i au sosit la Bae, luni, dichemvrie 14 zile =i acolea, cum nu vrea avea nici o grij[de nici o parte, l[s`ndu-= oastea f[r[ de nici o grij[, nici paz[, ci la b[uturi =i la pr[zi. Unde av`ndu +tefan vod[=tire =i prinz`ndu limb[, mar\i noaptea, dichemvrie 15, au aprinsu t`rgul asupra lor, c`ndu ei era f[r[de nici o grij[. +i fiindu =i bé\i =i neg[ti\i de r[zboi, i-au lovit +tefan vod[cu oaste tocmit[]n r[v]rsatul zorilor, de mult[moarte =i pierire au f[cut]ntr-]n=ii. C[ei nefiind tocmi\i de r[zboi, nimica de arme nu s-au apucatu, ci de fug[, nici urma s[ia carii sc[pa, c[fiind noaptea, de nu =tiia]nc[tro vor m[er]ge,]n toate p[r]ile r[t]ciia, de-i v`na \[ranii]n z[voaie, prin mun\i, unde vreo 12.000 pieri\i s-au aflatu. Mai apoi =i]nsu=i craiul, r[ritu de s[geat[foarte r[fu, de-abia au h[l]duitu pre poteci, de au ie=itu la Ardeal.”

⁴ Ioannis Dlugossi seu Longini. *Canonici quondam Cracoviensis Historiae Polonicae*. Liber XIII et vltimvs... ex Bibliotheca Henrici L. B. ab Huyssen... Libri Hactenus rarissimi: I. Vincentii Kadl vbkonis Historia... II. Stanislai Sarnicii Annales, Sev... III. Stanislai Orichovii, Okszi, Annales... IV. Illustrivm Virorvm Epistolae... V. Stanislai Sarnicii Descriptio Veteris... Adiecti svnt indices necessarii. Tomvs Secvndvs. Lipsae, Svmpptibus Io. Lv dov. Gleditschii & Mavr. Georg. Weidmanni, Anno M DCC XII, coloanele 417 și 418.

„Dar când Matthias regele maghiar (Panonian) a ajuns în orașul Baia și a întărit orașul (căci se temea de o invazie ostilă) în vale cu șanțuri și cu care⁵, Voievodul Ștefan, care se așezase cu (coloana 417) armata sa între cele două râuri Moldova și Șomuz, considerând că este favorabil momentul când puteau lupta cei puțini împotriva celor mulți, lăsându-și caii și bagajele în tabără, a ajuns la Baia pe jos și în grabă. Iar după ce au dat foc orașului în mai multe locuri, s-a năpustit peste unguri (Pannonici) în seara din ziua a cincisprezecea a lunii decembrie, ca o flacără care izburnește și a dus lupta până în zori. Dar când câțiva dintre unguri au căzut și au fost devorați de flăcări, însuși regele Mathias, ca să nu cadă sub puterea valahilor, a fost dus de la locul bătăliei într-o litieră (lectică), cu trei răni, dar nu mortale (coloana 417)”.

Ca și Grigore Ureche, nici Długosz nu precizează în ce loc al corpului a fost lovit regele, nici dacă rănilor au fost provocate numai de săgeți, vorbind însă de trei răni și nu de una, răni care nu au fost mortale.

O sursă deosebit de importantă rămâne scrisoarea pe care însuși Ștefan cel Mare a trimis-o regelui polon Cazimir al IV-lea (1447-1492) imediat după bătălia de la Baia și victoria obținută împotriva regelui maghiar, publicată *in extenso* de către Nicolae Iorga. Și de aici rezultă că Matia Corvin a avut trei răni, considerate „de moarte”:

„Și am rănit pe Craiul unguresc cu trei răni de moarte, și nu va putea trăi. (...) Și ei au pus pe Crai pe targă și pe alți domni, și au fugit cu ei peste munți. Și vin la noi mulți oameni cari spun că el, Craiul, a și murit îndată; dar nu putem ști într-adevăr dacă trăiește sau a murit”⁶.

Diferența între ceea ce aflăm din scrisoarea trimisă de Ștefan cel Mare și de la Jan Długosz, privește *stricto sensu* gravitatea rănilor regelui Matia Corvin. Datele sunt contradictorii: „cu trei răni, dar nu mortale”, scrie cronicarul polonez; „cu trei răni de moarte”, spune Ștefan cel Mare.

Sunt multe alte informații, neverificabile, care abundă în special pe internet⁷ și descriu în multe alte moduri cum a fost

⁵ După modelul husit.

⁶ Nicolae Iorga, *Istoria Românilor*, Volumul IV. „Cavalerii”, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 109. Idem, *Istoria lui Ștefan cel Mare*. Povestită neamului românesc de N. Iorga și tipărită pe cheltuiala Ministeriului de Instrucție Publică, Ediție de lux adnotată, București, 1904, pp. 116-117.

⁷<https://m.facebook.com/LectiaIstorie/photos/a.409460809185339/564536897011062/>; <https://www.timisoarastiri.ro/romanul-matei-corvin-cel-mai-stralucit-rege-al-ungariei-s-a-nascut-la-cluj-si-a-copilarit-la-timisoara-si-hunedoara/>; <https://www.unitischimbam.ro/matei-corvin-1443-1490/>; <https://povestea-locurilor.ro/2019/03/04/matei-corvin/>; <https://cruciada-voievozilor-romani.webnode.ro/domnitori/matia-corvin/>;

provocată rana regelui Matia Corvin: ar fi fost făcută cu trei săgeți și chiar *cu o lovitură de lance* (neverificabil), ceea ce a determinat transportarea sa în mare grabă spre Ungaria.

Pentru a încheia comparația, de altfel necesară, redăm și alte surse care descriu episodul rănirii lui Matia Corvin, în unele dintre cele mai apreciate scrieri istorice. Din lucrarea voluminoasă și bine documentată *Istoria militară a poporului român*⁸, se reține informația după care regele a fost rănit de *trei săgeți*, informație preluată de la cronicarul Bonfinis. În același fel preia informația despre evenimentul cercetat și A.D. Xenopol, dar de la cronicarul polonez Jan Długosz, despre cele trei răni provocare regelui Matia Corvin și că acestea nu au fost mortale⁹.

În lucrarea *Istoria armatei românești*, Nicolae Iorga scrie tot despre trei săgeți primite de rege, menționând de această dată și că rănila erau „în spate cu toatele”¹⁰. Într-o altă lucrare, destinată exclusiv domniei lui Ștefan cel Mare, Iorga dă câteva detalii importante: rănila au fost provocare de trei săgeți, dar vârful uneia dintre ele nu a putut fi scos și a rămas înfipt „în spate”:

„Iar Craiul nu mai călăria în frunte, ca un tînăr erou ce cucerește jucîndu-se: îl duceau pe targă. El avea trei răni pe dînsul, și fierul unei săgeți țerănești îi rămăsese, nu în față, ca să se poată mîndri măcar, - ci în spate”¹¹.

Despărțind sensul ironic al cuvintelor lui Iorga - care voia probabil să arate că rănila au fost provocate în spate pentru că Matia Corvin fugea de la locul bătăliei, ceea ce nu era o mândrie -, de realitatea evenimentului, rămâne importantă precizarea locului în care a fost atins corpul regelui - a fost rănit *în spate* - și că *vârful* („fierul”) uneia dintre săgeți nu a putut fi scos, rămânând în corp aproape de șira spinării. Dovada că rănila au fost grave este că după ce a trecut în Transilvania, Matia Corvin a stat mai multe zile în Brașov, „oprit în loc de rănila sale”¹². Nicolae Iorga a preluat datele documentare din cronica italianului Antonius De Bonfinis, cel care a scris, primul, că săgeata a intrat aproape de șira spinării, deci prin spate.

În concluzie, chiar dacă există diferențe și în cele mai importante izvoare cu privire la rănila provocate regelui, marcate atât de textele cronicilor cât și de scrisoarea lui Ștefan cel Mare trimisă

<https://jurnaldebucovina.com/2020/12/14/14-decembrie-1467-batalia-de-la-baia/>; etc. etc.

⁸ *Istoria militară a poporului român*, II, p. 298.

⁹ A.D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, Ediția a IV-a, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 270.

¹⁰ Nicolae Iorga, *Istoria armatei românești*, București, Editura militară, 1970, p. 65.

¹¹ Idem, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, pp. 115-116.

¹² *Ibidem*, p. 116.

regelui Cazimir al IV-lea - pentru că, evident, istoricii le-au preluat din aceste surse -, este aproape sigur că rănilor au fost provocate de *trei săgeți* și nu doar una, cum scrie Grigore Ureche și Bonfinis. Textul lui Bonfinis s-ar putea interpreta în sensul că deși nu scrie despre numărul rănilor sau al săgeților, el menționează o „săgeată getă” - care ar putea fi doar una dintre cele trei care l-au lovit pe rege - a rămas aproape de șira spinării și nu a putut fi extrasă. Săgeata getă este denumită ca și corespondentă a săgeților „tărănești” despre care scrie, în context, Nicolae Iorga.

Despre vindecarea rănilor regelui Matia Corvin și modul în care săgeata a fost extrasă din corpul acestuia, izvoarele nu oferă decât foarte puține informații. Ștefan cel Mare scria că se vorbea chiar despre moartea regelui „îndată” după ce s-a retras spre Transilvania, dar și că „nu putem ști într-adevăr dacă trăiește sau a murit”¹³. O știre care, desigur, s-a dovedit a fi falsă.

Analizând izvoarele prezentate aici, rezultă că Antonius de Bonfinis este singurul cronicar care a descris gravitatea rănilor și modul în care s-a vindecat rana, că vârful săgeții a ieșit după o perioadă de 4 ani, *în mod natural*¹⁴:

„Midőn ki akarták hűzni, a beletört vashegy még mélyebben megakadt, s négy évig nem kis szenvedést okozott a királynak. Végül is, amidőn ott, ahol a nyíl megfészkelte, a seb meggennyesedve engedett, a természet lassanként maga távolította el, és kiesett”.

„Când au încercat să o scoată, vârful de fier a intrat și mai adânc și i-a provocat regelui mari suferințe, timp de patru ani (s.n. G.B.). Într-un sfârșit, când rana a supurat și a cedat acolo unde s-a blocat săgeata, natura însăși a îndepărtat-o încet și a aruncat-o”.

Este foarte importantă această informație a lui Bonfinis, în comparație cu o lucrare puțin cunoscută, care îl introduce în analiză pe Hans von Dockenburg și ne oferă o nouă perspectivă de abordare asupra vindecării regelui, tot după patru ani de zile de la bătălia de la Baia.

Conform biografiilor germane, Hans von Dockenburg este cunoscut și sub numele de Johann von Toggenburg, Hans Ritter sau Hans von Toggenburg¹⁵. A devenit chirurg și, potrivit manualului lui Hieronymus Brunschwig (c. 1450 - c. 1512)¹⁶, este cel care a scos vârful de săgeată regelui maghiar Matia Corvin, dar nu din șira spinării, ci din braț:

¹³ *Ibidem*, pp. 116-117.

¹⁴ Antonius De Bonfinis, *op. cit.* III. (IV. decas I. könyv).

¹⁵ În acest sens: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd102574596.html>

¹⁶ Hieronymus Brunschwig, *Chirurgia, das ist, Handwürckung der Wundartzney M. Jeronymi Braunschweig*, Augsburg: Alexander Weyssenhorn, 1534, pp. XXI-XXI verso.

„Blatt 29, wo Brunschwig von den Pfeilwunden spricht, heisst es u. A.: „Darum ob der Pfeil tieff steckt, wann zeuchst du das holtz herauss, so verlierst du das Eysen, so weiss man nit wo man das eysen sindt vnd geschieht jm als König Mathias von Ungarn geschach. Ward mit einem pfeil geschossen in ein arm und das holtz herauss kam, dass man das eysen nit finden kund. Do schrieb er auss, wölicher (welcher) jm dz eysen on schaden auss that, dem wölt er gross gut geben. Wo aber das nit geschehe, so müss er das leben verloren han. Da kam zu jm hans von dockenburg (Hans von Dockenburg), verband ihm die wunden, dahin er geschossen ward, daz do kein eyter (Eiter) daraus mocht etwas manchen tag, und leid ab wenig der wunden ein Kühlung oder Defensiv um also: nymm boli armeni, Essig, Canfer (Kampfer), Rossöle (Rosenöl) und Eierklar (das Weisse vom Ei) der beider das sein genug wird in der dicke als ein dünner Hünig, auf das sich der arm nit entzündet von den geben, do sammelt sich der eyter umb das Eysen und ward ein Höhin (Höhe) und ein röttin (also Abscess). Da griff er das Eisen gleich forn an der spitzen der höhin, und schneid darin kaum durch die haut, do misst das Eisen herfür. Do nam ers on zangen herauss. Do gab jm der König groß gut und schlug jm zu einem Ritter und grafen, als er mir Selbs mit seinem Mund hat gesagt wie er es herausgetönt hat”. Aus dem Letzteren geht hervor, das Brunschwig ein Schüler oder Gehilfe des Hans von Dockenburg gewesen sein muss”.

„Foaia 29, unde Brunschwig vorbește despre rănilile săgeții, scrie, printre altele: „Prin urmare, dacă săgeata se lipește adânc, când o scoți pierzi fierul [vârful săgeții], deci nu știi unde este fierul și ți se întâmplă ca regelui Matia al Ungariei. A fost rănit cu o săgeată într-un braț și lemnul a ieșit, dar fierul nu a putut fi găsit. Apoi a scris în fiecare săptămână după ce fierul i-a provocat dureri, că vrea să dea daruri [celui care] îl face bine. Dar dacă asta nu se va întâmpla, [acela] putea să își piardă viața. Apoi a venit la el hans von dockenburg (Hans von Dockenburg) și i-a bandajat rănilile acolo unde a fost lovit (...)”.

Hans von Dockenburg a luat argilă de pe câmp, oțet, camfor, ulei de trandafir și albuș de ou, le-a amestecat și a pus un strat subțire pe care brațul regelui care nu era inflammat, ceea ce a făcut ca puroiul să se adune în jurul fierului și să formeze un abces. Apoi, tăind cu greu pielea, a apucat fierul de vârf și l-a îndepărtat.

Așadar, spune când corpul este rănit cu o săgeată, spune von Dockenburg, partea din lemn a acesteia nu ar trebui trasă din fier (vârful săgeții), „pentru că dacă săgeata se rupe atunci când îndepărtezi lemnul, pierzi fierul și astfel nu mai știi unde este fierul. Și povestea asta s-a întâmplat atunci când regele Matia al Ungariei a fost

rănit cu o săgeată și lemnul a fost scos, dar fierul nu a mai putut fi găsit (...)."

După intervenție, „regele i-a dat foarte multe daruri și l-a făcut cavaler și conte, și mi-a spus cu gura lui cum a fost.” Din acestea din urmă este clar că Brunschwig a fost student sau asistent al lui Hans von Dockenburg.

„Item wer geschoffen wirt mit ainem pfeyl wo das ist an dem leyb, der soll (foll) das holtz auss dem eysen nit ziehen, darumb ob der pfeyl rieff stecket, wannzeu heft du das holz heraus, so verleureft du des eysen, so weist man nitt wo man das eysen sindt, unnd geschicht ihm als König Matthias von Ungeren geschahe, wart mit aine pfeyl geschoffen in ain arm, und das holtz herauss kam das man das eisen nit finden kunt. Daschrib ehr auss wellicher im das eisen on schadenn ausser thet, dem wolt ehr gross gütt geben, wo aber das nit geschech, müst ehr das leben vei lorn haben. Da kam zun im Hans von Dockenburg verband im die wunde darein er geschoffen wart, das do kain ayter darauss mocht etwan machen tag, und legt abwendig der wuns den ain külung oder defensium also”.

Cartea scrisă de William John Bishop (1903-1961), un bibliotecar britanic, primul editor al revistei „Medical History” și scriitor, intitulată *The early history of Surgery*, conține un pasaj în care se arată că în anul 1464, în bătălia de la Baia împotriva voievodului Ștefan cel Mare, Matia Corvin a fost rănit de o săgeată *al cărei cap a rămas în braț*, iar regele că nu a găsit atunci niciun chirurg capabil să îl vindece¹⁷. De aceea, regele a trimis mesageri în toate țările, cu promisiunea că l-ar umple cu onoruri și bogății pe cel care i-ar reda sănătatea. Timp de patru ani nimeni nu s-a aventurat să îl trateze. Aceste promisiuni au tentat un chirurg din Alsacia, Hans von Dockenburg, care a plecat în Ungaria în 1468 și l-a vindecat pe rege, fiind apoi „încărcat cu daruri”¹⁸:

„Ebenso liess spater der König Matthias Corvinus von Ungarn, der in einem heftigen Gesechte mit den Moldauern eine bedeutende Wunde erhalten hatte, überall bekannt machen, dass der, welcher ihm helfen und ihn vollkommen herstellen würde, grosse Reichthümer erhalten solle. Aber es verginen 4 Jahre, während welcher Zeit sich Niemand hierzu gemeldet hatte, biss 1468 es Hans von Dockenburg aus Elsass wagte, der den König rettete und sich

¹⁷ W. J. Bishop, *The early history of Surgery*, New York, Barnes & Noble Books, 1995, p. 64.

¹⁸ Johann W. Ludwig Gründer, *Geschichte der Chirurgie von den Urzeiten bis zu Anfang des achtzehnten Jahrhunderts*, Trewendt & Granier, 1859, pp. 218-290. Despre activitatea de chirurg a lui Hans von Dockenburg, a se vedea: *Ibidem*, pp. 237-238.

hierdurch, ausser reichlichen Geschenken erwab, dass er sein Leibartz wurde”.

„De asemenea, mai târziu, regele Matia Corvin al Ungariei, care primise o rană gravă într-o luptă crâncenă cu moldovenii, a făcut cunoscut pretutindeni că oricine îl va ajuta și îl va readuce la desăvârșire, va primi mari bogății. Trecuseră însă 4 ani, timp în care nimeni nu a răspuns acestei chemări, până în 1468, când Hans von Dockenburg din Alsacia a îndrăznit să-l salveze pe rege și prin aceasta a dobândit, pe lângă multe daruri, și statutul de medic al său personal”.

După ce în prealabil a bandajat rana cu o pastă preparată special și a provocat un abces care a ușurat extragerea, Hans von Dockenburg a reușit să scoată vârful săgeții. Intervenția chirurgului alsacian este confirmată de Dicționarul istoric al Elveției (*Historische Lexikon der Schweiz*), care menționează că „potrivit manualului lui Hieronymus Brunschwig, „Chirurgia” (1497), T.[oggenburg] a scos un vârf de săgeată din *brațul* regelui maghiar Matthias Corvin în jurul anului 1468 și pentru aceasta a fost înnobilit”:

*„Johannes vonToggenburg
Erstmals erw. um 1468, letztmals 1491, Landmann von Schwyz.
Unehel. Sohn des Friedrich VII. (->). Wundarzt und Starstecher. T.
entfernte laut Hieronymus Brunschwigs Lehrbuch "Chirurgia"
(1497) um 1468 dem ungar. König Matthias Corvinus eine
Pfeilspitze aus dem Arm und wurde dafür geadelt. 1475 eidg.
Gesandter beim Kaiser, 1480 Gesandter des Markgf. von
Brandenburg an die Tagsatzung. 1477 pries T. an der Leipziger
Messe seine chirurg. Fähigkeiten an. Im selben Jahr veranlasste
er eine Kopie des Wundarzneibuchs Heinrichs von Pfalzpaint
(heute Burgerbibliothek Bern). 1481 wurde er von seiner in
Kempten (Allgäu) gebliebenen Frau rechtlich belangt. 1491
pilgerte er nach Tours und beschaffte eine Reliquie des hl. Martin
für Schwyz”¹⁹.*

În *Highlights in Medicolegal Relations*, același text, cu unele diferențe, descrie când și cum a fost vindecat regele Matia Corvin, ca de altfel și în *Manuscripta medievalia* și alte lucrări care tratează nu doar subiecte istorice *per se*, ci și istoria chirurgiei²⁰:

¹⁹ *Historische Lexikon der Schweiz*: „Toggenburg, Johannes von 1468 – 1491”. Dr. Theodor Billroth, *Historical Studies on the Nature and Treatment of Gunshot Wounds from the fifteenth century to the present time*, Translated By C. P. Rhoads, Berlin, 1859, p. 22.

²⁰ *Highlights in Medicolegal Relations*, U.S. Department of Health, Education, and Welfare, Public Health Service, National Institutes of Health, National Library of Medicine, 1976: indice 118; Dr. Theodor Billroth, *op.cit.*, p. 22.
<http://www.manuscripta-mediaevalia.de/?+pernam:%22johann%20von%20toggenburg%22#|4>.

„118. 1468 -A physician of Zurich, Hans von Toggenburg, succeeded in removing the point of an arrow from the body of Mathias Corvinus, King of Hungary. The point was in the King's body for four years. There was an agreement before the operation that the physician, if he succeeded, would be richly compensated; if he failed, it would cost his head”.

„118. 1468 - Un medic din Zurich, Hans von Toggenburg, a reușit să îndepărteze vârful unei săgeți din corpul lui Matia Corvin, regele Ungariei. Vârful a stat în trupul regelui timp de patru ani. Înainte de operație s-a încheiat un acord că medicul, care dacă va reuși va fi recompensat cu bogății, iar dacă nu reușea, îl va costa capul”.

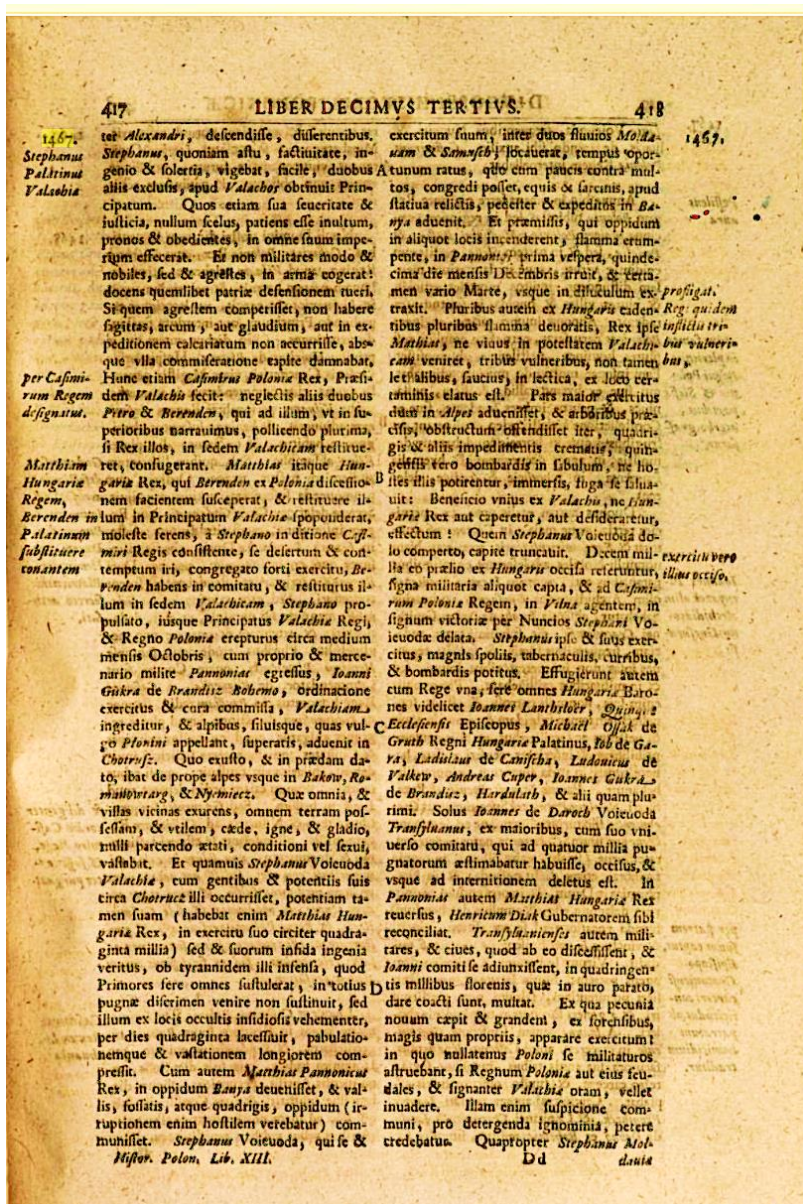
Sunt credibile, corespund realității aceste surse în care este descrisă intervenția lui Hans von Dockenburg? Este o întrebare care cere un răspuns clar, întrucât aceste surse mai sus citate pun sub semnul îndoielii două aspecte importante ale problemei: în primul rând, anul bătăliei de la Baia, datat greșit 1464, în loc de 1467 și, în acest fel, stabilind anul vindecării regelui în 1468; în al doilea rând, ele privesc locul în care rămăsese înfipt vârful săgeții - în braț, și nu în spate aproape de șira spinării, cum scrie Antonius De Bonfinis. Cronicarul spune că vârful de fier al săgeții intra tot mai adânc în corp, și că după patru ani în i-a provocat regelui dureri mari, a fost îndepărtat în mod natural, în urma unui abces care a provocat o supurație („când rana a supurat și a cedat acolo unde s-a blocat săgeata”). Supurația și abcesul sunt elemente comune a două surse: Hans von Dockenburg și Bonfinis. Ceea ce le separă este, pe de o parte, provocarea deliberată a abcesului de către von Dockenburg, față de cel supurarea și eliberarea pe cale naturală descrisă de Bonfinis, iar de altă parte, localizarea vârfului de săgeată în mână, și nu aproape de șira spinării.

Datarea greșită a anului bătăliei prin curgerea celor 4 ani după care ar fi avut loc intervenția chirurgicală de scoatere a vârfului săgeții, corespunde anului 1468 (conform surselor citate), în care von Dockenburg a intervenit pentru vindecarea regelui Matia Corvin. Patru ani de la bătălia de la Baia s-au scurs conform cronicii lui Bonfinis, dar nu de la 1464, ci din 1467. Presupunând că anul 1464 a fost scris greșit, că este o numai eroare materială, locul unde se afla vârful săgeții provoacă cea mai mare dilemă. Poate fi posibil ca una dintre cele 3 săgeți amintite și de către Ștefan cel Mare, să fi lovit brațul regelui? Ar fi o confuzie foarte mare în ceea ce îl privește pe Bonfinis. Totodată, toate relatările despre intervenția lui Hans von Dockenburg, rămase și transmise peste timp ca o mare realizare în istoria chirurgiei, ar trebui considerate false. Este foarte greu de trasat o linie clară, care să delimiteze cele două evenimente.

În concluzie, datele cunoscute până în prezent sunt contradictorii. Chiar dacă toate privesc bătălia de la Baia din anul 1467 (datată greșit 1464), ele nu clarifică nici numărul rănilor provocate de săgeți/săgeată regelui Matia Corvin, nici partea corpului în care acestea au pătruns, nici modul în care a fost vindecat regele. De aceea, dorim ca acest studiu să se constituie într-o provocare pentru cercetări viitoare, care dacă vor avea la bază și alte surse, vor aduce un plus de lumină acestei istorii.

Cronica lui Ioannis Długossi seu Longini, Canonici quondam Cracoviensis Historiae Polonicae

- extras -

Hieronymus Brunschwig, *Chirurgia*
- extras -

Von außziehung der pfeyl.

XXI

außgezogen würt mit zangen vnnd instrumenten/als hie nach vnnd auch vorsteet. Der ander weg/das es mit gwaltdurch schlagen würt/das es zü der anderscyten außgeet/da es nit eingangen ist. Der dritt weg / so es nicht gern außgeet/ oder hailsamglichen außgezogen mag werde/vrsach als ich ob geschriben hab/das du nit magst die wunden weyteren in kainerlay weg/weder mit meysfelen oder mit schneyde/so laß man es faul werden er wann manchen tag/so greeet es geren herauß/doch das man beweg hin vnd her gar senfftiglich/ vnd das man darauff leg erliche pflaster die es ansich ziehent/ vnd ich hie vnden zaygen will. Ist es aber sach das es gelipfft ist vnd schwarz/ oder das er mitt ainer büchsen geschossen ist/so thû ihm als ich hie vnde leren will. Aber solliche außziehung mit pflastern mag kümmerlichen geschehen on weyt machung der meysfelen oder schneydung als ich vor geschriben hab/das in langem weg verzogē würt. Wiewol das Heinrichus spricht / Das man es baldt außziehen soll / das da ist auch die mainūg Auicenne/ Albucasis/ Brunus. Vnd darnach sie hailen als ain andere wunndt/ nit mer dann das das überflüssige plāt das zū ayter wordē ist/ gemundificiert werde. Ob man aber fürcht zū fallenden schmerzenn/ist nützlich vnd güt das man dick darein thüt heysß öl. Ist sie aber geschehe von vergifftigē thieren/so thû jm als ich leeren wird her nach an sein aygen end. So nun du an fahen würcken wilt mit der hand/vnnd die erkennūg geschicht ob das ain pfeyl sey/wie die gestalt ist/od büchsen flogz/oder anders/wie oder was das ist/ So schick vnd bereit den siechen/ nach dem

vnd er zū beraiten ist/ vnd nim war ob der pfeil in das haupt geschossen ist/ vñ ob er kain bösen züsal hatt/so volg nach Heinricho vnd Auicenne/vnd zeuhe auß behendiglich den pfeyl mitt ainer zangenn die darzū geaigent ist/ wie ich vorgeleret hab. Würt ainer aber geschossen in ain bain/vnnd das der pfeyl geritten ist/ so thû ihm als ich dich hie leren will von dem kōnig von Vngern/ob anders das holz herauß ist/ Vder schneyd auff der andern seytē dargegen/ob es mūglichenn ist/ vnnd zeuhe das eisen herauß Ist aber sach das ehr geschossen würt/so soll man den pfeyl suchen mitt ainer zangen/ oder mit ainem schmalen silber oder eyselin/wo er ist/vnd zeuhe in auß mitt ainer schmalen zangen behendiglich. Item ob du in magst mit den instrumenten auß bringenn/ist dann das loch enge/ so weyter die in vor gemelter massen mit quel/meysfelen oder schneyden offentlich/oder in dem schaff/ vnnd zeuhe den mit deinen instrumenten her auß/ Ob das nicht sein mag/ so lege jm darauff pflaster/ vnd gib jm trinckē als ich hernach leren will/nit allain inn dissem Capitel/sonder auch inn dem antidotario du finden wüirst. Vnd soll auch gēder wundē ligē/ so er maist mag auff das jm der tranck deßer baß außstreyb/vnnd das pflaster ansich ziehē mag/ als du in gewar wüirst so zeuhe in auß.

Item wer geschossen wirt mit ainem pfeyl/ wo das ist an dem leyb/ der soll das holz auß dem eyßen nit ziehen/darumb ob der pfeyl tieff stecket/wann zeuhest du das holz herauß/ so verloreest du dz eyßen/ so weißt man nit wo man das eyßen findt/vnnd geschicht ihm als kōnig Matthias von Vngern geschach

Das VIII. Capitel des andern Tractats

be/wart mit ainē pfeyl geschossen in ain arm/vñ das holz herauß kam das man das eisen nit finden kunt/ Da schribt er auß/wellicher jm das eisen on schadenn außertret/ dem wolt er groß güte geben/wo aber das nit geschach/müßte er das leben verlorin haben. Da kam zñ jm Hans vñ Dockenburg/verband jm die wunde darein er geschossen wart / das do kam ayter darauß mocht/etwan mäschen tag/ vñ legt abwendig der wunden ain kñlung oder defensium also/

Vnumm Soli armeni.

Effig.

Canfer ain wenig.

Rosendöl vñnd ayerklar der haider / das sein genüg würt/ in dicke als ain düñner höñig/auff das sich der arm nit entzündet vñnd dem gebind/da samelt sich der ayter vñnd das eyßen/ vñnd wart ain höhe vñnd ain röte. Da greiff er das eisen gleich vorn an der spitzenn der höhenn/ vñnd schneid darein kaum durch die haut da wiche das eyßen herfür. Da nam ers on zang herauß / da gab jm der kñnig groß güte/ vñnd schlug in zñ ainem Ritter vñnd Grafen/ als er mit selber mit seinem munde hatt gesagt/ wie er es herauß gethon het.

Darauff solt du mercken / ob du das eyßen nit finden kanst/ oder an gelegenn Ketten/ist darnach zñ schneiden/ als an armen oder bainen. Ob aber das holz heraußer ist gangen/vñnd bleibet das pfeil eisen darinn/so stoß ain zang darcin / genant ain neber inn ainem rot vñnd schraub es auff/ vñnd zeube es herauß. Ob aber das nit wol geschehen mag/so mach das loch weytter mit den quel meisseln/oder schneiden/ als ich vor ge

leret hab/vñnd zeube es auß/ also das du den laucher zñ dem ersen in die wunden thüßt/darnach die röte zangenn/auff das sie sanfft eingee.

Ztem ober aber inn dem außziehenn nit leichtiglichenn will außgeen/ so du das vñndersteest auß zñ ziehenn/als du dann das eyßen erguffenn hast mit der Zangen/vñnd es dir nit volgt / Als ain geschach inn der Burgunner krieg vor Blomunt/der da geschossen ward mit ainem pfeil/ vñnd das eyßen darinnenn blibe/vñnd das holz herauß kam / Zñ dem etwan mancher güter maister berüßt ward/ die vñnderstundenn jm das eyßen auß zñ ziehen/da wolt es in nithe volgen. Da ward Hans Nair vonn Straßburg/ ain scherer vñnd wundtartzet dazñ berüßt / als er solche jrunge gesehen het/da nam er die zang inn sein hand/ vñnd mercket das das eisen wider hacken het/ da wart er die zang vñnd/ das die geschickligkayt des wider hackens gekert wart / als er ein was gangen/ von stundt an gieng das pfeil eyßen herauß. Vonn allen andern maisterten/Ritter vñnd Knechtenn er gelobet ward/ doch sie nit wissen wie er es herauß gethon het.

Ist es aber sach das es nit möglich ist zñ thun an dem selben ende mit dem außziehen/ vñnd das nahe hindurch gangen ist / ob es dann inn ainem baim stecket/ist dann das holz darinn beliben/so schlage in fols hindurch/vñnd zeube in dan auff der andern seiten herauß.

Ist aber das holz herauß / so schlage das eyßen mit ainem andern hülzen instrument/als ain pfeil dardurch. Des gleichen ob das inn der tieffe des leibs ist/aber das gang sorgklichen ist. Dara